

De verschillende OBIA'S

WINTI

Geloof of religie

Inhoud

Inhoud	2
Wat is Winti	3
De (mama) Aisa Winti (blauw pers) (Moeder aarde, aardgeest)	4
De Leba Winti (Straatgeesten)	6
Luangu Winti (Aard en bosgeesten)	7
De Fodu Winti (slangengeesten)	8
De Ingi Winti's (rood) (Indiaanse goden)	9
Ampuku (blauw) (Bosgeesten)	11
Ampuku begi	11
De Adoemakamang Winti	12
De Akantamasi Winti (Bosgeesten)	12
De Bakru Winti	13
De Kromanti Winti (wit) (Vliegende goden)	14
Voorouder Geesten	16
Yorka	16
Dede Oso / nachtwaken	17
De koto	20
Koenoe	23
De panji en kamisa	24
Verskillende Winti namen:	25
Slotwoord	27

Wat is Winti

Wat is Winti? Ik heb geen eenduidige omschrijving kunnen vinden hiervoor. Na wat speurwerk zal ik proberen weer te geven wat Winti kan zijn. Winti is een naturreligie, een traditionele geloofsovertuiging van de Afro Surinamers. Afro Surinamers zijn afstammelingen van Afrikaanse slaven. Onze voorouders welke vanuit Afrika met de bood naar Suriname zijn vervoerd hebben gedurende de tocht een sterke verbondenheid weten te creëren. Aan land kreeg deze saamhorigheid een vervolg in de vorm van verzet tegen de onderdrukking en uitbuiting van het sterke zwarte ras. Rituelen hebben ervoor gezorgd dat de onderdrukking en uitbuiting kon worden ontlopen. Deze rituelen werden geprepareerd als OBIA'S.

Vandaag de dag noemen wij deze de WINTI OBIA'S.

Een obia kunnen wij zien als een geest of spirituele kracht welke bijzondere gaven bezit. Een obia kunnen wij ook typeren als enn dresi (medicijn) Iemand die geïnspireerd wordt door een obia die genezen kan noemen we een obia-man. Dus kunnen we stellen dat WINTI is alles wat ontwikkeld is tot een OBIA.

Jeje winti konfo's (bovennatuurlijke krachten)

In de Winti cultuur is de grens tussen goed en kwaad zeer dun. Een Winti belijder kan zowel goede als kwade activiteiten verrichten. Een doeman of obiaman (Winti genezer) bezit krachtige en hoge Winti's, middels wie hij mensen geneest of adviseert.

Wie in Winti gelooft ziet de wereld als een schepping van de God daarbij spelen de elementen grond, de lucht, het water en het bos een belangrijke rol. Reïncarnatie staat ook aan de basis van de Winti geloof.

De voorouderverering is dan ook zeer belangrijk. De Kabrá's vooroudergeesten worden op gezette tijden vereerd, en men gelooft dat deze in geestelijke vorm altijd bij hun familieleden zijn en over hen waken.

De (mama) Aisa Winti (blauw pers) (Moeder aarde, aardgeest)

De Aisa mama is een gron Winti of wel een Winti van de aarde (gronWinti). Aisa mama manifesteert zich in verschillende gedaantes, dit kan zijn een oudere dame (meestal met wandelstok) of diverse soorten slangen (er zijn namelijk verschillende soorten Aisa Winti's. Andere namen voor Aisa zijn: Agida-wenoe (ook agida), Aisa-ma, Soko-ma, Ma Aisa, Sisi, Maisa (Ma Aisa), Nengrekondre-ma of mama foe nengrekondre-nengre, Agida, Aida, Asase, Waisa, Baka gron Aisa (plantage Aisa), Goron Mama en Awanaisa. Vaak wil men een Aisa Winti bezitten en ontstaan er vaak misverstanden in families. Stiekem onlogisch want de mens heeft er totaal geen invloed op waar en bij wie een Winti zich vestigt.

Kóndre Aisa of plantage Aisa:

Deze Aisa staat aan het hoofd van alle Bere Aisa Winti's van de verschillende families die van dezelfde plantage afkomstig zijn. Haar man is de Tata Loko Winti en hij wordt ook wel Papa Loko of Tata Dato genoemd. Hij is een machtige slangengod, welke bij de verering van Aisa absoluut niet vergeten mag worden. Aisa attendeert trouwens iedereen erop dat zij ook haar man moeten vereren. Wanneer Aisa om gunsten gevraagd wordt overlegt zij met haar man Tata Loko. Tata Loko verkiest een boom, het liefst bij het water, als vaste verblijfplaats. Meestal is het een Kankantri boom (hoogste boom die in Suriname groeit), en daarom wordt deze boom ook wel de Lokoboom genoemd. Echter verkiest hij soms ook een mopee boom (mopee = klein oranje vrucht) of een manja (= mango) boom.

Bere Aisa (bere = stamboom, familie): Zij staat aan het hoofd van alle familie Winti's. (De Aisa van de afstammelingen van de aangevoerde slaven, de Aiasa van de verschillende families. De kondre Aisa is het hoofd van alle bere Aisa.

Prasi Aisa (prasi = erf):

Zij hoort tot een bepaalde erf of grondgebied. Zij heeft meestal een Kapting Ingi Winti (kapting = kapitein, ingi = indiaan) als partner. Als zij zich in de gedaante van een klara sneki (= ongevaarlijk zwart-wit gestreept slangetje) op het erf manifesteert, is dit een voorteken van een op komst zijnde zwangerschap van iemand, of laat zij weten dat iemand zwanger is.

Boesi of bakka grong Aisa (boesi = bos, bakka grong = plantage); Zij hoort bij of is verbonden met het plantagegebied en de kostgronden.

Watra of liba aisa deze heeft ook de naam van Mama Tonesi. Haar man is de watra bosru of Tata Bosru.

De Aisa Winti en Loko Winti staan aan het hoofd van de grongWinti's (aarde Winti's). Het is dus een grong Winti, en Winti aanhangers beschouwen haar als de hoogste van alle Winti's, omdat zij een invloedrijke Winti's is, en bij iedereen respect afdwingt. Omdat Aisa een grong Winti is wordt zij ook wel Mama foe dotie (= moederaarde) genoemd.

Behalve met de naam Mama Aisa, wordt de Aisa Winti ook met de volgende namen aangeduid: Agidawenu, Soko ma, Nengrekondrema, Aida, M'Aisa, Mama Awanaisa.

De Loko Worden onderverdeeld in:

Kromanti tata Loko	Papa Loko	Luangu-Loko	Nkese-Loko

Mama Aisa heeft het beheer over alle Winti's, en daarom wordt bij veel Winti rituelen eerst om haar goedkeuring gevraagd, eer men verder gaat. Mama Aisa deelt haar geheimen aan degene die haar eerbied toont, via dromen, en beschermt hem.

Een belangrijke kenmerk van de Aisa Winti, is dat zij zich openbaart bij mensen die al wat ouder zijn (meestal vrouwen, vanaf de leeftijd van 40 jaar).

De meeste Aisa lopen op een papa Winti met een stompe staart, of op een Fodoe met een dunne lange staart (priem fodoe) De Aisa manifesteert zich vaak als een tweekoppige slang een haast beigeachtige slang. Ook als een kleine groene Leguaan.

Middels dromen openbaart Aisa zich als een creoolse vrouw van middelbare leeftijd, gekleed in traditionele kleding (koto= creoolse klederdracht). De Aisa Winti brengt voorspoed en rijkdom, maar ook tegenspoed voor hen die de Aisa niet op waardige wijze onderhouden. Via dromen van de bere (= familie of stamboom), komen er boodschappen (dromen). Schenkt men geen aandacht aan deze dromen, dan sturen zij de Ampuku, de Adumankama, of de Akantasi Winti om op te treden.

De Aisa heeft kenmerken van een godin van de groei, eerlijkheid, vruchtbaarheid en rijkdom.

De klederdrachten zijn:

1. De koto met twee bijbehorende pagi's t.w. de pangi die rond het middel gedragen wordt en de schouderpangi. Botoman blauw (denim).
2. Een pangi en een bosrenki (kort hemd of jasje of een brokober, koto met bosrenki).

De dranken zijn: Regenwater met pimba, sap van jonge kokosnoten, Champagne, anisette, advocaat, orgeade, gemberbier, sjoeroebier, sherry en dure wijnsoorten.

De Aisa zit graag op een djaroesoe stoeroe en boboi stoeru of een kopro-bangi.

Aisa pronkstukken:

De opgeblazen zilveren of gouden armbanden (blaasboei) met bloemknoppen of ronde kogels aan de uiteinden. Het koperen bekken.

De gouden lontoe-ai ketting. met bloedkoralen en een gouden dollar munt

Zwarte koord met gouden munt.

Kralen zoals, boetkrara, tap taptoe, abiaperi, aisa krara en de kroken.

Geeft men een feest voor de Aisa, dan zal altijd een koprotoe aanwezig zijn. Hierbij draagt men een afoe stel (bigikoto met jaki, de koto jaki worden van twee verschillende kleuren goed genaaid). Men kan ook een hele stel dragen (koto en jaki van een kleur goed).

De favoriete kleding en sieraden van mama Aisa:

De Aisa is een grong Winti (Winti van het element aarde) en houdt van gebloemde stoffen met veel lichte kleuren. Soms verschijnt ze in een blauw- witte koto of panji (koto is klederdracht van de Surinaamse vrouw, panji is een omslagdoek)

Haar geliefde sieraden zijn opgeblazen boeien (armbanden) met bloemknoppen of ronde kogels aan de uiteinden.

De Aisa Winti sieraden: Tarrate ketting met zwarte, rode of alla kondre kralen.

Een Lontai ketting met bloedkoralen en een gouden dollar munt.

Een ring met een zwarte, bruine of groene steen.

Een ketting met komkommerpitten of ruiten vlakken.

De Leba Winti (Straatgeesten)

De Leba is een boodschapper, waker, hoeder en is dus een machtige Winti. De Leba is ontstaan door weggelopen slaven. Tijdens de slavernij konden de weggelopen slaven zicht alleen in de nacht op pad gaan om zich te voeden. Ze zochten hun voedsel op vuilnis hopen en om niet op te vallen kleden zij zich met banen bladeren. De weggelopen slaven nu Leba's bewaakten wegen en straten (plantages en dorpen) voor hun familie. De Leba deed zijn werk in de nacht door andere slechte geesten weg te jagen.

De Leba Winti welke wij kennen zijn:

Mama Leba	Pappa Leba	Tata Leba	Pasi-Leba
Afrekete Leba			

Mama Leba en Papa Leba

Mama Leba en papa Leba zijn één en dezelfde eenheid binnen de Winti cultuur. De Leba is een bijzondere Winti. De Leba oogst heel veel gezag en speelt een bijzondere rol bij het aanleggen en onderhouden van de contacten binnen de Winti religie. De Leba is de bewaker en hoeder van de kabra en hoedt de mens voor de kwaadaardige.

De Leba treedt op als een soort tolk. Hij is het die als eerst wordt aangeroepen bij elk Winti ritueel, omdat hij contact legt met de Winti's en de mens.

Waar legt men de grens? Deze grens is heel vaag, en wordt door ieder individu zelf bepaald, naar zijn eer en geweten. In de Winti religie is het dan ook belangrijk om van tijd tot tijd een Leba pai in de omgeving van uw huis te plaatsen. Hierdoor kunnen kwaadaardige mensen of uw vijanden, dan niet meer komen, om de omgeving gunstig te stemmen met een pai. Men is dan de kwaadwillige voor. Trouwe Winti belijders koesteren op deze manier zichzelf én hun leefomgeving.

De Leba heeft ook een opruimende functie, letterlijk en figuurlijk. De Leba behoedt de buurt of omgeving van ramspoed en boze geesten en beschermd mensen, vooral kinderen die onder zijn paraplu geboren zijn. Hiertegenover verlangt de Leba dat de mensen die in zijn buurt wonen, deze dan ook schoonmaken en onderhouden. Als honden 's nachts huilen en blaffen zonder enige aantoonbare reden dan zegt men dat de Leba langs loopt. De Leba is dan op pad.

De verblijfplaats van de Leba is vaak onder een bananenboom. Men beeldt hem af als een stokoude man, gehuld in vodden of bananenbladeren met een prasara sibi in de hand..

De Functie van de Leba tijdens een Winti prey.

De functie van de Leba is niet alleen de omgeving schoonmaken en schoonhouden voor, tijdens en na de Winti pre, maar de Leba moet men apart nemen en vragen naar boodschappen om te kijken of de pre succesvol kan verlopen. De Leba zorgt ook dat de andere Winti's die later zullen komen dansen, ongehinderd kunnen komen.

Onderstaand lied geeft aan wat een van de functies zijn van de Leba.

Tap a dan, mi mit a Leba na pasi, tap a dan. Mi begi'a Leba, primis'o

De vertaling:

Onderweg heb ik de Leba ontmoet en hem toestemming gevraagd om de weg voor de andere Winti's schoon te houden en de poort van hun wereld naar onze wereld open te maken.

Het Para gebied.

In het Para gebied is het ook zo dat men eerst voor de Leba speelde. Als de Leba niet tevoorschijn kwam was men dan gegarandeerd dat de pre niet goed zo aflopen. Daarom als de Leba komt was iedereen dan blij, want dan danst hij/zij met zijn/haar prasara sibi door het hele dorp. In het Para gebied speelt men na de Leba muziek gelijk de Luangu muziek. Dit is typisch voor het Para gebied.

Luangu Winti (Aard en bosgeesten)

De kenners van de Luangu Winti zijn meestal te vinden in Para. De Luangu Winti is typisch een Winti welke voorkomt in Para en behoort tot de gron Winti's. De Luangu manifesteert zich in de droom meestal als een leguaan of een kleine papa slang in een kankantri boom.

De Luangu Winti's worden verdeeld in:

Ma Lombe	Puanga	Ma Tiemba	Tata Luangu
Ampuku Luangu	Kromanti Luangu	Jenge	Luwangu negre
Mabumba	Bumba	Luwangu uma	

Deze Winti's behoren tot de gron Winti's, en ze worden daarom ook wel Gron (gron = aarde of grond) Winti's of Nengrekondre Winti's (nengrekondre = land van Afrikanen) genoemd. De Luangu Winti komt uit Afrika. Deze Winti is rechtstreeks uit het Afrikaanse Luangu gebied overgebracht naar Para.

In gevallen van manifestatie (= obia) werken de Luangu Winti's samen met de Ampuku en de Kumanti Winti's. In deze combinatie heten ze **Luangu-Ampuku-Obia** en **Luangu-Kromanti-Obia**. In gezelschap van de Ampuku Winti willen zij de leiding hebben.

Groen wit is de kleur van de Luangu. Meestal ziet men in de droom een Leuguaan en dat staat voor de Luangu.

De Fodu Winti (slangengeesten)

De Fodu Winti manifesteert zich vaak als slang. De Fodu Winti zal je altijd bijstaan om welvaart te brengen in je leven.

De Fodu Winti's:

Adya Fodu	Papa Fodu	Papa Winti	Kaka Fodu
Kere Fodu	Mama tobosie	Tata busi	Mama dowe
Papa dowe	Tofuyenu	Allada fiye	Watra Papa
Watra Fudu	Watra wenu	Watra balinga	Nékése
Tata Fodu	Dágwé	Lande Fodu	Para Fodu
Tobiana	Man- Dágwé	Lala Fodu	Asja Fodu
dyowesa	Ten ten fodu	Kaka fodu	Kele fodu
Lagasa Fodu	Watra kwenda	Kwenda	

De Papa Winti of 'Pa Winti' is een Winti van het element aarde (= gron Winti). Deze gron Winti wordt ook wel Fodu Winti (= Winti's van de plantages en dorpen) genoemd. Een mens kan niet zelf bepalen welke Winti aan hem wordt overgeleverd via voorouders, en wanneer. Dit bepalen de Winti's zelf.

De Aisa en de Papa Winti kunnen zich in diverse vormen manifesteren. De Fodu Winti manifesteert zich vaak als slang. De papa Winti of Fodu wordt ook wel de Nékése dágwé Winti genoemd.

Een Winti is universeel en kan zich overal in de wereld handhaven en in stand houden. Een Winti staat in gratie van Anana keduamang keduampong (=God) en heeft doelen die hem opgedragen zijn door Anana, te verrichten ten dienste en ten goede van de mensheid. Een mens moet zich zien staande te houden in deze wereld, en dit kan volgens de Winti religie niet zonder Winti. De Winti heeft de mens niet nodig om voort te bestaan, maar andersom heeft de mens de Winti nodig om Anana te eren. Een winti heeft een menselijk lichaam (Asiboi) nodig om te spreken. Daarom manifesteert een Winti zich in de mensen zelf.

Er zijn diverse soorten Papa dagwé Winti's. De nékésé is één van de bekendste soorten. De nékésé dágwé of papa Winti kan veel welvaart geven als men deze goed onderhoud. Wie tegen zijn geboden of aanwijzingen ingaat zal dat persoonlijk ervaren. Hij is echter een goede beschermer en zorgt goed voor degene die gehoor en aandacht aan hem geeft.

De Aisa Winti en de Papa Winti gaan meestal zij aan zij. Hun invloed reikt over een hele stam of familie. Zij beschermen en leiden soms ook verschillende families binnen een district (vroeger een plantage). Dit betekent ook dat iedere nieuwe familie die zich in het district vestigt, zich dient te gedragen en te leven naar de normen, zeden en gewoontes die de Winti's hebben afgesproken met hun voorouders.

De favoriete kleding en sieraden van de Papa Winti of Fodu zijn:

- Jampanesi krosi (javaanse stoffen) met heel veel motieven. De combinatie van Jampanesi krosi wit, blauw of rood wordt vaak gedragen.
- Sieraden zijn de alom bekende slangen armbanden en de slangen ringen (verschillende modellen)
- Tárraté ketting met een dollar hanger.

De Ingi Winti's (rood) (Indiaanse goden)

De Ingi's zijn een van de geliefdste Winti's bij de mensen. Maar als de Ingi komt gebeurd dit met veel spektakel, de ene komt met vele sierbewegingen en de ander kom strak en stijf met duidelijk de boodschap "ik ben aanwezig". De Ingi's zijn meestal niet alleen, bij een persoon kan meerdere Ingi Winti's zich huisvestigen waarvan 1 a 2 altijd een boodschap komt brengen (in een droom) namens de rest.

De Ingi Winti's:

<u>Watra Ingi</u>	Kapten Ingi	<u>Busi Ingi</u>	
Para Ingi	Papa-Ingi		

De Busi Ingi Winti (Bos Indiaan)

De Busi Ingi Winti's behoren tot het element bos. Oorspronkelijk bewaakten zij alles wat zich in het bos begaf (denk aan de marrons = weggelopen slaven). De Busi Ingi Winti gedraagt zich in tegenstelling tot de Watra Ingi Winti heel anders. Ze zijn over het algemeen heel erg strak in hun doen en laten. Ze verdragen niet veel en zijn kort en bondig. Meestal als ze iets kenbaar moet maken, dan doen ze dat zonder al te veel omzichtigheid en tact. Dit is het geval en dat staat te gebeuren; wil men verandering hierin brengen, dan dient men zo te handelen! Zo luidt meestal hun boodschap, en klaar zijn ze.

Ook de busi Ingi Winti is een goede genezer. In tegenstelling tot de Watra Ingi is de busi Ingi Winti helemaal niet afkerig voor jorka's (geesten). De busi Ingi Winti toont zich agressiever in zijn gedrag. De busi Ingi Winti is ook een goede beschermer voor zijn "Asi Boi" (= drager van de Winti). Hij biedt bescherming tegen boze geesten, tegen messteken en geweerkogels. Dit wil niet zeggen dat een ieder die een busi Ingi Winti heeft vanzelf beschermd is. Verre van dat, men moet de Winti eerst daarop voorbereiden doormiddel van "wasi "rituelen (rituele baden) en foela's (inwijdingen).

De busi Ingi Winti dans is bijna gelijk aan die van de watra Ingi, maar oogt een beetje agressiever. Zelfs de danspassen ogen groffer van structuur en bewegingen. Aan een busi Ingi Winti kan men niet altijd zien of hij vrolijk is of niet. De busi Ingi Winti liederen zijn minder melancholisch. Bij deze liederen gaat het niet over de mensen met hun tekortkomingen of de teleurstelling in de mens, de Busi Ingi Winti liederen gaan over de busi Ingi Winti zelf. Hoe dapper hij is of wat hij allemaal op zijn wegen is tegengekomen en hoe hij alle problemen of gevaren heeft overwonnen.

De favoriete sieraden van de busi Ingi zijn:

Een gouden ring met blauwe steen of een groene steen,
Een lontai ketting.
Een draite ketting met blauwe kralen.
Trrate ketting met blauwe kralen.

De Watra Ingi Winti (= letterlijk vertaald, water Indiaan)

De watra Ingi Winti valt onder het element water. De watra ingi Winti is een mooie en vrolijke Winti. Een watra Ingi Winti manifesteert zich met al zijn trost maar ook met bescheidenheid. Hij is parmantig in zijn houding en deftig in zijn doen. Als hij zich openbaart, doet hij dit met veel bescheidenheid, beleefdheid en eer, en zo begroet hij dan alle aanwezigen. Deze Winti laat degene bij wie hij zich openbaart, aan de aanwezigen vragen hoe het met hen is. Mocht iets hem opvallen bij één der aanwezigen, dan laat hij dat ook gelijk weten. Is er een probleem of iets wat niet voor een ieders oor geschikt is, dan zal hij de persoon in kwestie apart roepen en dit in alle bescheidenheid vertellen.

Ook bij de Ingi Winti (Ingi = indiaan) is er verscheidenheid in rang en stand.

Eén ervan is de Papa Ingi of Kaptling Ingi (= kapitein indiaan) of Piai Ingi. Een kaptling Ingi Winti

kan ook een goede ziener en genezer zijn. De Papa Ingi, Kapping Ingi of Piai Ingi verricht goed werk binnen de Winti cultuur. Behalve dat het een goede genezer is, is het ook een goede medicijnman of medicijnvrouw. Alom bekend zijn de formidabele kruiden voor allerlei kwalen en ziekten die deze Winti kan prepareren. Daarnaast drijft hij ook boze geesten uit, die bezit van mensen nemen. Deze kwade geesten kunnen echter ook door zwarte magiers naar hun vijanden gezonden worden om die een kop kleiner te maken. Als de bezwering goed gestructureerd is kan het bij de persoon waarvoor deze bestemd is, behoorlijk veel schade aanrichten en zelfs de dood tot gevolg hebben. Dit noemt men kortweg een "wisi" op iemand bezweren. Dit is de droevige keerzijde van het spirituele, wat totaal niets te maken heeft met het Winti gebeuren.

Een Ingi Winti kan heel mooi dansen, door zijn vrolijke aard. Op feesten is het de Ingi Winti die in de meeste gevallen, zijn mooie danskunsten vertoont via degene bij wie hij zich openbaart. Hij vrolijkt de ganse boel op en maakt heel veel plezier. De Ingi muziek is ook heel erg vrolijk van toon. Het klinkt vooral melancholisch en is ook een ode aan het dagelijkse leven. Heel vaak ook laten ze in hun liederen merken hoe ondankbaar de mens kan zijn. De gebreken en tekortkomingen van de mens stellen ze aan de orde.

De favoriete sieraden van de watra Ingi zijn:

- Een ring met rode steen (granaat) (robijn) (bloed koraal),
- Een bótó ketting met Ingi boka kralen en een ankerhanger,
- Een lontai ketting met kokritji's (soort kralen),
- Een tárraté ketting met gouden dollar,

Soms draagt men ook een pijl en boog hanger

Wat sommige ingi Winti's ook mooi vinden zijn Ingi boka kralen geregen aan elkaar tot een ketting.

Ampuku (blauw) (Bosgeesten)

De Ampuku behoort tot de bos Winti's en wordt vaak verbonden met kennis, sluwheid en wijsheid. Daardoor kan deze winti ook medicijnman op het verkeerde been zetten. De ampuku een zeer slimme Winti. Hij is in staat alle andere Winti's te immiteren. Iemand die geen echte kenner van de Winti religie is, kan gemakkelijk misleid worden door de ampuku Winti. De ampuku kan zich voordoen als een Kromanti Winti, een Adoemankama Winti en andere Winti's, door zich als zodanig te openbaren. Een goede kenner doorziet direct de bepaalde eigenschappen die een ampuku eigen is. Dat kan de Ampuku niet camoufleren. Ampuku liederen gaan over het mysterie van het bos, plantenkennis, wisheden en of levenservaringen.

De Ampuku kan soms zeer veel van zijn drager houden dat er bijna sprake is van een relatie op geestelijk niveau, soms is er zelfs sprake van seks op geestelijk niveau. Dit is totaal niet bedoelingen van de Ampuku.

De Ampuku Winti's

Ampuku	Apuku gado	Abrewa	Atanda

Een Ampuku Winti is een harde werker.

Vrouwen met een Ampuku Winti kunnen hun partner zeer domineren. Dit kan zorgen voor veel korte relaties waarin vele ruzies voorkomen. De Ampuku Winti schijnt te weten of de partner vreemd gaat. Dit gaat meestal door dromen of visioenen.

Iemand die een ampuku Winti heeft dient deze te onderhouden door de favoriete sieraden van deze Winti te bezitten.

Tot de favorieten (goedoes) van de Ampuku zijn:

- * De béré banti (buik band of buik ketting) met daaraan een sleutel, houwer of mes.
- * Een Alla kóndre ketting met een houwerhanger, ook de draité ketting of een combinatie met andere kettingsoorten zijn zeer intrek bij de ampuku.
- * Een gouden ring met zwarte steen,
- * Zilveren ring met rode steen
- * Een voetketting valt ook onder de goedoes van ampuku.
- * Ook de bekende vriendschapsring hoort tot de favoriet van de ampuku.

Een ampuku watra (ampuku bad) prepareert men meestal in een ketel(gietijzeren pot) en een ijzeren houwer komt er ook aan te pas.

Ampuku begi

1 ston batra jenever	1 njoen pisi krabasi	2 koko pimba
2 batra heineken of parbo	3 batra blaka biri	1 bigi pakro of baboengorogoro
1 dosoe nengre ondre pepre	1 bosoe tamanoewa-tere	1 pisi (nengrekondre) boes nengre kandra
7 taki sangrafoe	1 paar pamoni	Tabaka wiwiri
1 dosoe swarfoe	Redi, witi, blauw sarpoesi wan afoe jari	1 karki pipa of oedoe pipa
Witi kandra	1 batra tranga sopi	1 batra switi sopie

Al deze spullen op een tafel zetten en spreek dan je zorg uit wat je nootzaak is van het moment. Als je aan het bidden bent kan je de boes nengre kandra aanmaken om de ruimte te geuren. Deze tafel kan zolang als je wilt blijven staan. Als je de tafel gaat afzetten kan je met de dranken een bad maken en de sterke dranken kan je bewaren.

De Adoemakamang Winti

De Adumankama Winti noemt men ook een nengre kondre Ampuku. Dat deze winti zich graag verbindt aan de Ampuku soort is typerend voor de Adumankama.

De Adumankama Winti laat zich niet al te vaak zien aan de mensen. Deze is een zeer bijzondere Winti met veel onbekende kanten. Daarom geeft men de Adumankama verschillende valse namen.

De Adumankama is zeker geen bakroe. De Adumankama brengt meestal boodschappen tijdens familie rituelen. De Adumankama kan dus worden beschouwd als een Bere- of Famiriman bakru. De Adumankama kan voor- en tegenspoed brengen voor een familie.

De Adumankama wordt ook wel gezien als een erfenis van onze slaven-voorouders. Zij hebben hem in het grootste geheim tot leven geroepen in het woud om aan de pijn van de foltering op de plantages te ontkomen. De Adumankama kon de slaven pijnloos maken. Na de slavernij werd hij verwaarloosd.

De Akantamasi Winti (Bosgeesten)

De akantasi, ook wel kantamasi genoemd, een gronWinti. Deze behoort tot het element Aarde en leeft in het bos op verschillende plaatsen. Deze Winti is er één die niet aan iedereen zijn oorsprong prijs geeft. Dit is een Winti die op verschillende plaatsen in het bos woont.

Wanneer hij zich via een medium(asiboy) openbaart, spreekt hij de Kumantitaal.

De Akantamasi Winti's

Akantasi winti	Kantasi	Kantamasi	Masi

De (a)kantamasi wordt vaak gesymboliseerd met een miereneter of mierenest (hoop). Zijn huis ziet er uit als een grote termietenhoop aan de voet van een berg of gehecht aan een boom. Wanneer iemand in de buurt van de Akantasi komt, gaat hij heftig regeren door een grote hoeveelheid schuim te produceren. Dit schuim is zeer giftig en kan gebruikt worden om medische redenen. Men moet oppassen dit niet op het lichaam te krijgen. De Kantasi is niet altijd aanwezig. Als men wilt weten of hij aanwezig is moet men met bier sprenkelen. Dit doetmen ook om de Kantamasi de groeten en deze eerbiedig te benaderen. De productie van veel schuim verraadt dan zijn aanwezigheid.

De Akantamasi heeft zijn huis meestal onder of dichtbij een loko boom (kankantri). Plas nooit tegen een boom waar een (a)kantamasi in woont dat kan je welzijn beïnvloeden als je dat doet.

De Akantamasi Winti heeft bijna alle eigenschappen van de Ampuku Winti. Daarnaast bezit het ook het vermogen en kennis om mensen en dieren te doen verdwalen.

Hij kan zich ook onzichtbaar maken, en zo kan het dat een persoon die een Akantamasi Winti heeft, zich soms kan verplaatsen zonder gezien te worden. Van deze gave hebben de gevluchte Marrons (weggelopen slaven in Suriname) gretig gebruik gemaakt. Zo bleven zij uit de handen van de blanke slavendrijvers en de redimusus (= rode baretten, dit waren slaven met rode baretten op, die door hun meesters werden aangesteld om de weggelopen slaven, de marrons, te vangen).

De overleveringen luiden, dat de gevluchte slaven veranderden in boomstronken en zandhopen, wanneer de redimusus en hun meesters hun dorp naderden, om vervolgens doeltreffend en efficiënt de aanval in te zetten. Het was dus dankzij de kennis en kunde van Akantamasi (de grote krijger, guerilla en commandant in de verdediging van bos en oerwoud).

Daarom verwijst hij in één van zijn liederen naar die tijd van katibó (= onderdrukking).

In dat lied zegt hij: "joe soekoe mi na liba, mi nó dé drapé, joe soekoe mi na sjóro mi nó dé drapé, soekoe mi ná busi, mi nó dé drapé, mi na akoro mi na menoea man".
Vertaling: "Je zoekt mij bij de rivier, maar ik ben er niet, je zoekt mij aan wal, ik ben er niet, je zoekt mij in het bos, ik ben er niet, ik ben onzichtbaar, ik verdwijn wanneer ik dat wil.

Een Akantamasi Winti heeft een sterke en indringende geur. Wanneer iemand in trance raakt door deze Winti (de Winti neemt bezit van het lichaam), ruikt die persoon op dat moment naar Akantamasi (een termietennest). In het oerwoud gaat een Akantamasinest schuimen als hij wil dat men uit zijn buurt moet blijven.

De Akantamsi is een sterke en dappere Winti, en is af en toe ietwat confronterend. Als er een foeka (familieruzie) binnen zijn bere (familiestamboom) is, is hij één van de eerste Winti's, misschien wel eerder dan de Ampuku Winti, die dit zal aangeven.

Een belangrijk wiri voor de kantamasi is de drungu-man (*Spigelia Anthelmia* – Loganiaceae).

De kantamasi danst zwaar op de asi en neemt onder het dansen met de ene been stap naar voren en de andere buigt door. De Winti danst graag met een awidya. Een soort Afrikaanse staf vervaardigd van paardenstaart. De awidya staat in het algemeen voor status en macht.

De pangi voor de kantamasi is o.a. zwarte ruiten motief met een gele achtergrond.

De sieraden voor de kantamasi:

Een gipsi ring in een riemvorm (gesp aan de bovenkant).

De Bakru Winti

Van oorsprong is een Bakru een Winti, en een Winti doet van oorsprong geen (bewuste) slechte dingen. Een bakru Winti is een Winti die diensten verricht voor andere Winti's of zelfs voor mensen. Hij kan diverse gedaantes aannemen.

We kennen 2 soorten bakru Winti's:

- De bakru die van oorsprong een Winti is.
- De Kartiki bakru (creatie van de mens).

De Kartiki bakru is de enige Winti dat door de mens zelf wordt gecreëerd. Hij wordt daarom de gevreesde Winti van de geestelijke wereld genoemd.

De Kartiki bakru wordt soms ook ingezet om kwaad te doen. Hij kan bij een mens het lichaam indringen en deze wordt dan door hem bezeten. Enkel met behulp van een krachtige Winti kan hij verdreven worden. De bakru verlaat het lichaam meestal onder het uitstoten van gillende geluiden.

Omdat deze Bakru van oorsprong een Winti is, heeft hij geen kwaad in de zin. Wanneer een Wintipriester bij iemand een slechte Bakru moet weghalen, dan vragen ze wel eens aan de goede Bakru om de slechte Bakru te vangen voor de andere Winti's.

De Kromanti Winti (wit) (Vliegende goden)

De Kromanti Winti is van oorsprong een Winti van het element **lucht**, en is net als de Ampuku Winti een Afrikaanse Winti. De Kromanti Winti is een zeer moedige Winti en een goede genezer. Degene die leeft volgens een bepaald patroon welke goed en bevorderlijk is voor zijn of haar Kromanti Winti, kan hier heel veel nut van ondervinden. Dit geldt trouwens voor iedere Winti.

Alle Kromanti's kunnen vliegen. 'Tata Opété Jaw' maakt het meest gebruik van zijn vliegkunst en staat erom bekend.

Een Kromanti Winti is kundig, bekwaam en intelligent. Een Kromanti staat ook voor uitzonderlijke kracht en moedigheid. Als hij aanwezig is zal hij bijna altijd zijn kundigheid openbaren. De Kromanti Winti komt voor in alle rangen waarin Winti's zijn verdeeld.

Er bestaan dus verschillende soorten kromanti Winti:

Boesie kromantie (= bos kromanti)	Watra kromanti (= water kromanti)
Gorong kromanti (= aarde of grond kromanti)	Nengrékondré kromanti (= negervolk kromanti).

De Kromantie bezit de kunst om in vuur te dansen en loopt op gebroken glas zonder zich te verwonden. Bij tijd en wijlen eet hij die ook op als hij dat nodig vindt. Meestal doet hij dat als men hem uitdaagt. Dan toont hij zijn kunnen en laat hij de mensen versteld staan van zijn onkwetsbaarheid. Als een Kromantie bezit van iemand neemt en de betreffende persoon alle rituele formaliteiten verricht die verricht moeten worden, kan er zelfs met een geweer op hem/haar geschoten worden, zonder dat de afgevuurde kogel hem/haar raakt of verwondt!

De Kromanti spreekt zijn eigen taal, de 'Kromanti tóngó' (tóngó = is taal of tong). Deze taal wordt ook wel door bepaalde Afrikaanse stammen gesproken. Vandaar men aanneemt dat de Kromanti Winti in Afrika zijn oorsprong vond. Dat is niet verbazingwekkend als men ervan uitgaat, dat op het Afrikaanse continent het menselijke leven heeft aangevangen.

De favoriete kleding van de Kromanti zijn:

Kleuren in kleding: **blauw** - **wit**, helemaal in het wit, of gestreepte kleuren rood - blauw - groen - geel - oranje .

Kromanti sieraden zijn:

Een ala kondre zilveren ketting met een zilveren dollarhanger,

Ala kondre gouden ketting met een gouden dollarhanger.

Een ring met witte steen, ring met zwarte steen,

en een brasselet (armband) met arend.

Ik heb hier een lijst van Tapu kromanti Jaw Winti's

Tata Jaw

Kumanti Jaw

Ananka Jaw

Bala Jaw

Opruru Brada

Akuba-Jaw

Sramani Konfo

Tata Branbo

Bere Jaw

Owru Madya

De zeven Tapu Kumanti Winti's zijn zeer discutabel daar het om het aantal gaat er zijn gewoon meer maar hieronder staan de 8 meest bezongen Kumanti's.

- 1 Yaw- Yaw, tata yaw yu na moni mang, di mi kwa (kong na) yu hosu, yawé yu na moni mang!
- 2 Alladi of Aradi- Alladi du sani mi si, Alladi du sani mi si sani e kong!
- 3 Opete ook wel Opete Nyamasu of Opete Djankro Mahoni of Opete Kwasi- Opete kwasi si wan sani a sa njam eng nomo, bamba
- 4 Aka is Djisri- Unu pikin unu yi fu na aka? Na Aka 7x frekama yaw
- 5 Sofia Bada- Sofia Bada mi e go yenu yu! Aha
- 6 Awese- Ma hur Awese vontreng tarbarbawese vontreng? Ma hur Awese vontreng?
- 7 Wawi- Olaida 4x Tjamaloembe, Olaida
- 8 Bonwaku- JeJe mi alla Bonwaku mi alla! Sang trovio? Mi Alla!

De Yaw Kromanti

De Yaw Kromanti wordt gezien als de hoogste van Tapu Kromanti, de vliegende goden.

Hij is de eerste die wordt opgeroepen tijdens een Tapu Kromanti prey die overdag wordt gehouden. Overdag wanneer de zon heel fel is, want daarvan houdt Tata Yaw.

In zijn hand heeft hij een, met pimba, wit gemaakte Sangrafu-tiki, waarmee hij danst. Hij kijkt rechts streeks in de zon en maakt dan schiet bewegingen met zijn "geweer"; hij speelt dan als het ware met de zon.

Yaw als Sramani Konfo

Sramani Kondre is het dodenrijk, in dit aspect is Tata Yaw dan de God van het dodenrijk.

Drank: Tata Yaw houdt van **Jenever**. Hij kan dat de hele dag drinken.

Dag: Donderdag is de dag van Tata Yaw.

Als Bere-Winti kan Yaw de man van de Aisa zijn.

De Yaw Kromanti is een heel beleefde Kromanti.

Als hij aanwezig is zal hij altijd eerst vragen hoe het met de mensen gaat: 'O fasi u hankra, de bunu noh'?

Hij neemt zijn tijd met het praten want hij heeft geen haast.

De Watra Kumanti Winti onderscheidt zich onder andere in:

- Barinia (watra wenu = zeemeermin)
- Busunfiri
- Sampi (se dagu = zeehond)
- Watra-Tando
- Sekule
- Watra-Ampuku
- Seku
- Busuntyi
- Kosyu

De Adyaini behoort tot de groep van de Busi Kromanti.

Hij is een van de Kromanti-obia broers.

Hij wordt ookwel Tigri-Winti genoemd, want in trance toestand gedraagt hij zich als een tijger. Dat wil zeggen dat er geen honden in de buurt moeten zijn want hij rent ze achter na en slaat ze met 1 slag dood. Verder loopt hij in het begin op armen en kniën net een echte tijger, maar na een tijdje, tijdens hij dansen, staat hij op en danst dan op beide benen.

Wanneer hij verschijnt op een prey graaft hij dan een kuil binnen een paar seconden. Men moet dan daarin een bananen blad zetten en water/bier erin schenken. Die zal hij dan, precies net een tijger opdrinken.

Voorouder Geesten

Yorka's en kabra's vallen onder de categorie voorouders. Dit zijn geen Winti's maar geesten (=benaming van de Europeanen). Ondanks dat het geen Winti's zijn dienen wij wel rekening met ze te houden.

Yorka

Een yorka is de geest van een overleden persoon. De yorka kennen wij in een goede als slechte variant. De negatieve yorka's zijn meestal zwervende yorka's (vaak te vinden op kruispunten en begraafplaatsen) een positieve yorka loopt meestal met een persoon mee (en waakt over deze persoon).

Een Yorka en profen zijn eigenlijk hetzelfde. Het zijn (energieën) van overleden welke vroeger niet christelijk gedoopt zijn. Een kabra is eigenlijk ook een yorka(profen) alleen draagt de benaming kabra omdat hij/zij als mens vroeger wel gedoopt was.

De naam Yorka, Kabra zal naar waarschijnlijkheid een menselijke term zijn om proberen een onderscheid te maken op geestelijk niveau tussen goed en kwaad.

1. Lala Yorka

Iemand die pas pas is overgegaan. Misschien een week of een maand of een jaar. Als deze bezit zal nemen van een familie lid zal die praten met een nasale klank.

2. Yorka

Dit is iemand die al langer dan een jaar is overleden. 1 tot 7 jaren. Hier zo is de nasale klank aan het verminderen. En kan je het gedrag van de persoon een beetje terug herkennen.

3. Kabra

Dit is iemand die al langer an 7 tot 10 jaren is overgestapt. Deze praat normaal, geen nasale klank, en percies de zelfde kenmerken/karakter als toen hij/zij in leven was. Hier komen dan de Ede-Kabra voor van de bere.

4. Profen

Dit zijn de stam-moeders of stam-vaders van een bere.

Er wordt niet zoveel over ze gehoord of geen prey ter ere van ze gegeven omdat ze zoveel generaties ver weg zijn. De Bere heeft als zoveel vertakkingen gehad. Dus al het werk laten ze dan over aan de Kabra. En misschien zijn ze ook al terug geïncarneert in hun bere.

Dede Oso / nachtwaken

Wintireligie

Hoewel zeker niet voor alle creolen, is voor veel creolen de Wintireligie belangrijk. Een religie die teruggaat tot oude Afrikaanse tradities en denkbeelden over leven en dood. In de tradities van de boslandcreolen is de Wintireligie heel nadrukkelijk aanwezig. Bij de stadscreolen is dat minder. Creolen zijn meestal lid van een christelijke godsdienst die in de koloniale tijd werd overgedragen: meestal de Nederlands-hervormde kerk, de evangelische broeder gemeente of de rooms-katholieke kerk. In Suriname zijn in deze christelijke godsdienst traditionele elementen van de Wintireligie opgenomen, zoals in de rituelen bij het afleggen van de doden, waarvoor de aflegvereniging zorgt. Christelijke creolen benoemen die rituelen vaak niet als Winti, maar beschouwen de rituelen als onderdeel van de eigen religie. Tijdens het afleggen, bij de dodenwake en de viering van dede oso en aity dey in de rouwperiode, zingt men christelijke liederen alsook traditionele Surinaamse liederen, al kent men vaak de oude betekenis daarvan niet meer.

In de Wintireligie is er een complex idee over het leven na de dood. Eigenlijk is er niet één Wintireligie, maar zijn er verschillende stromingen, elk met eigen rituelen waarin magie een centrale plaats inneemt. Alle voorgeschreven handelingen en rituelen zijn erop gericht om de zielenrust van de overledene te garanderen. Daarom is het ook erg belangrijk voor de nabestaanden dat de juiste rituelen worden uitgevoerd op de juiste manier.

Degenen die ook behoren tot het christendom geloven dat de ziel van de overledene terugkeert naar god, maar kort na de dood rondwaart in de buurt van de overledene en de nabestaanden. Rituelen moeten er voor zorgen dat de ‘zwerfziel’ tevreden en in rust de aarde kan verlaten. Andere creolen geloven dat de ziel terugkeert in een ander persoon. Zij geloven dus in reïncarnatie.

In trance raken is een ander aspect in de Winti-traditie. Iemand spreekt bijvoorbeeld ineens met de stem van een overledene, hetgeen voor de omgeving angstaanjagend kan zijn, maar juist ook troostend. In trance raken komt ook voor tijdens de zogenaamde ‘compassie-bijeenkomsten’ tijdens de rouwperiode, dede oso of de aity dey. De nabestaanden herdenken met elkaar de overledene en treffen regelingen. Soms raakt een van de aanwezigen in trance en gaat spreken met de stem van de overledene. Dat werkt als troost voor de anderen die dan nog met de dode kunnen overleggen hoe hij of zij de zaken graag geregeld ziet.

Binnen de Winti-traditie is het ook mogelijk om op afstand afscheid te nemen van een overledene. Dat is voor wie niet in staat is om naar de begrafenis te komen heel belangrijk.

Aanhangers van de Wintireligie vinden het ook belangrijk dat bij overlijden er helemaal niets vooraf is geregeld. Pas na de dood mag er een kist worden gemaakt. Dat doen verscheidene kistenmakers, de kisiman. Een comité van grafpriesters, oloman, neemt de leiding in de plechtigheden. In het comité zitten grafdelvers, lijkbewassers, lijkvervoerders en kistdragers. Het huis van de voorouders, het zogenaamde weenhuis of kee osu, fungeert als mortuarium. Hier wordt de dode opgebaard en tot de begrafenis worden er dag- en avondwaken gehouden met zang en dans op het ritme van drums, de apinti. Hier nemen familie en bekenden afscheid, wordt de kist gesloten en mag nooit meer worden geopend. De begrafenis is buiten het dorp in het bos. Op een begraafplaats mag nooit iemand komen, tenzij met een begrafenis of een officiële ceremonie.

De rouwperiode voor de partner duurt een half jaar. Wie in de rouw is dient zo min mogelijk aandacht aan het uiterlijk te besteden. Een weduwe knipt haar haar kort. Een weduwnaar draagt een zwarte baret en een zwart touw om de hals.

Een knelpunt is dat de rituelen veel tijd vergen. In rouwcentra is dat veelal niet mogelijk en dat maakt de kosten hoog. Afscheid thuis levert vaak overlast op voor de burens doordat de vaak luidruchtige rouwceremonies doorgaan tot diep in de nacht.

Aflegverenigingen

In de rituelen rond de dood bij creolen spelen de aflegorganisaties een belangrijke rol. Zij dragen zorg voor het wassen van een overledene volgens strikte en strikt geheime rituelen. Hun koepelorganisatie is de Landelijke Federatie van Surinaamse aflegverenigingen. (LFSA). Elke aflegorganisatie werkt aan de hand van het eigen beleid. De LFSA bemiddelt tussen aflegorganisaties, uitvaartondernemingen en verzekeraars om betere faciliteiten, zoals bewassingsruimten, te bewerkstelligen.

De leden van de aflegvereniging, de dinari, kunnen afkomstig zijn uit verschillende kerken: protestants, rooms-katholiek. Aan toetreding op uitnodiging van de aflegvereniging, gaat een strenge selectie vooraf. Over het werk wordt niet gepraat. De leden hebben een geheimhoudingsplicht waarin alle aflegverenigingen zeer streng zijn. Alleen leden kennen de geheimen van het afleggen en iedere keer leggen ze een eed af te zwijgen over de geheimen. Deze geheimen gaan binnen de aflegvereniging over van generatie op generatie via de mondelinge traditie. Als buitenstaander zal men zal nooit de geheimen van het afleggen te weten komen.

Leden van een aflegvereniging werken vrijwillig. Als loon krijgen ze een symbolisch stukje brood. De materialen die gebruikt worden, worden wel door de familie van de overledene betaald, maar bijvoorbeeld reiskosten. komen voor eigen rekening. Er is sprake van concurrentie tussen de aflegverenigingen onderling: elke vereniging wil graag de eer krijgen om een overledene te bewassen.

Surinaamse jongeren in Nederland krijgen steeds meer interesse in de oude tradities. Hier kunnen zij toetreden tot aflegverenigingen. In Suriname zou dat niet gebeuren. Daar is het ondenkbaar dat een vrouw die nog menstrueert deelneemt aan een bewassing. In Nederland gebeurt dit wel, hoewel zij niet alle handelingen mag uitvoeren.

Boslandcreolen (Marrons)

Een groot deel van de boslandcreolen is christelijk. De meeste van hen zijn aangesloten bij de protestantse kerk, een klein deel bij de rooms-katholieke kerk. Daarnaast speelt voor velen de Wintireligie een belangrijke rol. In de Wintireligie van de boslandcreolen staat God aan de top van de piramide; aan de basis ervan leven de mensen op aarde. Hun ziel, akaa, vertegenwoordigt God. Na overlijden gaat de ziel terug naar God en blijft het lichaam op aarde.

Communicatie tussen God en mens verloopt via opperwezens, onzichtbare goden die lucht, aarde, water en het bos vertegenwoordigen.

De boodschappen van God komen tot de mensen via Wintimannen, priesters met bovennatuurlijke krachten. Deze Wintimannen vervullen bij de dood een cruciale rol. Er zijn drie rangorden. De Wintipriester constateert de dood, waarna een andere groep het lijk wast en een derde groep het graf delft. Een zieke boslandcreool wordt tijdens zijn ziekbed gezelschap gehouden door de partner. Als de zieke dreigt te overlijden moet de partner de zieke verlaten. De partner zal ook niet de begrafenis bij wonen. In zijn laatste uren wordt de zieke gesteund door een ander, overeind gezet, zodat hij zittend kan sterven. Liggend sterven zou getuigen van gebrek aan verzorging en is zondig. De hele familie verzamelt zich rond het sterfbed. Andere familieleden vangen de huilende en schreeuwende partner op om die te troosten.

Stadscreolen (foto nengre)

Stadscreolen combineren christelijke tradities met eigen invullingen uit de Wintireligie. In de rituelen rond de dood is de lijkbewassing heel belangrijk. Stadscreolen organiseren zich bovendien in loges, zoals de Forresters en de Vrijmetselaars. Dit zijn een soort sociale organisaties, apart voor mannen en voor vrouwen, waarvan de leden onderling sterk verbonden zijn. Deze loges hebben vaak ook een eigen aflegvereniging.

De lijkbewassing kent eigen rituelen en regels en moet ervoor zorgen dat de overledene zijn voorouders rein tegemoet kan treden en dat de ziel niet blijft rondspoken bij de nabestaanden. Bovendien moeten de leden van de aflegvereniging ervoor zorgen dat de dode er goed uitziet, zodat iedereen zich hem zo mooi mogelijk kan herinneren.

De lijkbewassers begeleiden de familie van de overledene in de rouw tot na de veertigste dag.

Voor de verzorging van de dode maken de aflegverenigingen vaak gebruik van de faciliteiten van uitvaarndernemers.

Na de eerste voorbereidingen, tijdens welke onder andere gebeden worden uitgesproken, wordt de familie binnen genodigd om afscheid te nemen van de overledene. Hierbij kunnen emotionele taferelen ontstaan. De leden van de aflegverenigingen zorgen er met behulp van zakdoeken voor dat er geen tranen op de dode vallen, want dit zou per ongeluk een verbinding met de geestenwereld tot stand kunnen brengen. Wanneer de familie de ruimte weer heeft verlaten begint men aan de rituele wassing zelf. Daarbij maakt men gebruik van eigen recepten van mengsels met onder andere alcohol en kruiden ter conservering van het lichaam. Tijdens het wassen wordt gebeden, er worden liederen gezongen en er wordt regelmatig wat alcohol gedronken. Tot slot wordt de dode mooi aangekleed met de kleding die de familie heeft uitgezocht. De kist wordt opgemaakt met attributen als gevouwen doekjes en bloemen (althoewel voor sommigen bloemen juist weer verboden zijn).

De rouw benadrukt de verbondenheid van de doden met de levenden en moet er voor zorg dragen dat de overledene rust vindt.

Na het overlijden worden er verschillende rouwbijeenkomsten georganiseerd in het dodenhuis (dede oso). Bij een sterfgeval draait men spiegels en portretten om of dekt die af. Er wordt rouwkleding gedragen volgens bepaalde voorschriften.

Als onderdeel van het afscheid wordt een grote rouwbijeenkomst gehouden in het rouwcentrum. De leden van de aflegvereniging brengen de kist de rouwzaal binnen onder het zingen van traditionele en christelijke liederen. Daarbij maken ze vaak onregelmatige danspassen, de zogenaamde krepsipas of paradedans. Men weet niet precies wat de achterliggende betekenis hiervan is, maar men vermoedt dat dit bedoeld is om de kwade geesten op een dwaalspoor te brengen. Soms gaan de aanwezigen ook meedoen, waardoor een haast feestelijke stemming kan ontstaan. Uiteindelijk wordt de kist vooraan in de zaal geplaatst. De dominee of pastor gaat voor in gebed. Er kunnen toespraken gehouden worden. Aan het einde loopt iedereen langs de kist om afscheid te nemen, wat vaak ook weer aanleiding is voor heftige emoties.

Op de avond voor de begrafenis wordt in de dede oso een dodenwake gehouden, de broko dey. Deze begint 's avond om acht uur en duurt in principe de hele nacht tot de volgende morgen vijf uur. Deze broko dey heeft een vast verloop. In het midden van de kamer wordt een tafel neergezet met daarop een wit laken. Daarop worden een brandende kaars, een schoteltje en een glas water geplaatst. Voor een goede gang van zaken kan de familie een beroep doen op een 'deskundige', die op basis van ervaring kan voorgaan in gebed en gezang. Er wordt ook veel gepraat, er worden anekdotes opgehaald. Er is van alles te eten en te drinken.

Omdat zo'n bijeenkomst gedurende de hele nacht overlast kan veroorzaken voor de burens en omdat men vaak toch de volgende morgen weer op het werk of anderszins present moet zijn breekt men tegenwoordig de rouwbijeenkomst ook wel om twaalf uur 's nachts af.

Op de dag van de uitvaart is er voor de naaste familie 's morgens eerst een kleine plechtigheid in het rouwcentrum.

Daarna gaat men naar de begraafplaats. Soms wordt de dode voor de laatste keer naar huis gebracht om er afscheid te nemen van zijn vertrouwde omgeving, waarna de eigenlijke begrafenis volgt. Op de begraafplaats vindt vaak eerst nog een gebedsdienst plaats in de aula. Daarna volgen de aanwezigen de kist en de naaste familie in een lange rij naar het graf onder het zingen van liederen. Bij het graf gaat de dominee of pastor voor in gebed, er wordt gezongen en de zegen wordt uitgesproken.

Acht dagen na de begrafenis vindt opnieuw een rouwbijeenkomst plaats in de dede oso. Deze wordt aiti dey genoemd. Op deze dag zou, volgens de Winti-gelovigen, de ziel van de overledene aanwezig zijn. Daarom maakt men allerlei lekkers klaar en wordt dat klaar gezet. Opnieuw wordt er weer veel gezongen, gebeden, gepraat, gegeten en gedronken. En ook deze keer gaat de ceremonie bij voorkeur

door tot de volgende morgen.

Soms wordt na zes weken een laatste rouwbijeenkomst gehouden, 'siksi wiki', waarbij de eerste periode van zware rouw wordt afgesloten.

Er zijn verschillende soorten Banya prey.
Hieronder een lijst:

- Yorka Banya
- Ingi Banya
- Aisa Banya
- Bofru Banua
- Partij Banya
- Pranas' Banya
- Nowtu Banya
- Prisiri Baya
- Boto Banya

De koto

BIGI-YARI

Volgens surinaamse gewoonte wordt bij een bigi yari (een kroongetal 10,20,30,40,enz) meestal feestgevierd. De jarige kleedt zich om het feest te beginnen in een heel deftige koto met proisi angisa of pauwtore. Zij draagt een Eri stel dat is een koto,jaki en de hoofddoek van dezelfde stof. Er wordt ook vaak kant gebruikt voor deze gelegenheid. Als er wit kant gebruikt is,wordt de onderrok in de kleur die past bij de leeftijd eronder gedragen.

WELKE KLEUR VOOR WELKE LEEFTIJD.

- 30 jaar -groen
- 40 jaar -roze
- 50 jaar -geel
- 60 jaar -lila
- 70 jaar -bruin met creme of bordeaux met creme
- 80 jaar -blauw,grijs of blaublack

KOTOMISI

Vandaag de dag noemen wij iedere vrouw die in koto verschijnt een kotomisi. Vroeger werd je pas kotomisi genoemd als je de klederdracht in de meest verzorgde vorm droeg. Zij was het die in de min of meer goeden doen,zich puik wist te kleden, aan haar kleding en opschik veel zorg bestede en zelfs schoenen droeg. Werd echter bij overgens gelijke kleding de voorkeur gegeven om op blote voeten te lopen,dan sprak men van een koto-soema.

Het aankleden van een kotomisi is een kunst die niet te onderschatten is. Vroeger had men onder de koto en jaki heel wat ondergoed te weten een lefi (onderlijfje) een flanelle hemt met in figuurtjes uitgeknipte mouwen, een katoenen hemd vaak op de hand geborduurd, een broek van vierlinnen, daar overheen 1 tot 2 pangi's en daar nog overheen 1 tot 2 onderrokken. De onderrok wordt vlak onder de borsten vastgebonden met een tot driehoek gevouwen hoofddoek of een band. Over dit alles komt de koto.

Een nette koto rijkt tot op de grond.
Een werk koto tot de helft van het kuitbeen.

Om de goed lengte te bepalen wordt de rokband tussen de tanden genomen.
De rok is zeer breed, kan 2 tot 3 banen van de stofbreedte zijn.
De koto en het jaki moeten zeer veel stijfheid hebben, dit voorkomt het smoezelig worden terwijl de plooien dan ook goed vallen.
De koto moet aan de bovenkant gerimpeld worden en op maat met een rokband vastworden gezet, aan de voorkant blijft een opening.
De rok heeft geen zoom maar een tegenzoom(stootkant) van ongeveer 30 cm.

DE BETEKENIS VAN DE KOTO

De koto misi is in staat om met haar klederdracht een geheime taal te spreken.
De hoofddoek die zij opzet die bij haar klederdracht hoort kan haar gemoedstoestand uitdrukken.

Aan de jaki kunnen 2 linten zitten die vroeger gebruikt werden, maar later een andere betekenis kregen, doordat zij een taal gingen spreken. De jaki linten worden als een harmonica gevouwen. Worden zij tot de helft gevouwen dan is de dame voorzien van een man. Is de lind gevouwen dan niet en dan weer gevouwen dan is de dame wel in bezit van een man maar hij is ver weg.

Over de schouder word een tapuskin pangi gedragen. Draagt de koto miti deze over de rechterschouder dan wil de dame uitbeelden dat zij haar hart nog niet verpand heeft.
Over de linker schouder heeft ze haar ware al gevonden. De pangi kan ook 'halfstok' gedragen worden, over de schouder en dan met een knoop in de zij. Dit is een teken van rouw.
Over beide schouders en dan met de rechte zijde tegen elkaar is in diepe rouw.

Aan de dracht van de kotomisi kon men zien waar ze naar toeging naar de markt, kerk of naar een feest. Er zijn nog enkele zeer oude koto's met zeer toepasselijke namen.
Wil de koto misi iets zeggen dan doet ze 1 van deze oude koto's aan.

BIJZONDERE KOTO'S EN KOTOMISI'S

KRIORO MAMA

Krioro mama is een persoonlijkheid. Zij paste op de kinderen, geeft raad waar nodig is.
Zij draagt op haar koto een donkere rok als schort, ter bescherming van haar koto als zij bezig is met de kinderen. Zij draagt een krutu-sidon jaki en heeft altijd een bigi pangi over haar schouders.
Haar hoofddoek is een kleine opolanki angisa.

WROKO KOTO

Bestaat uit een blauw gestreept of geruite stof. Vroeger werd een streep hiervoor gebruikt die men nassief strepi noemt. Of ook wel nyun son kir'mi of de anitri strepi en ook wel anitri prati.
De wojo oema had een zak aan de rok voor het geld dat zij verdiende.
Op haar hoofd had zij de fedda. Aan haar voeten droeg zij snesi klompu later werden dit de tip tip (houten slippers met een rubberen bovenstuk van een fietsband). Bij het uitgaan droeg ze pantoffels.

BOSKOPUMAN

Koto, jaki en hoofddoek zijn elk van een andere kleur en ook de stof had vaak niet hetzelfde patroon.
Er was vroeger nog geen radio dus de boskopuman had de taak zodra er nieuws was deze te verspreiden. Zij had geen tijd om zich hiervoor speciaal te kleden. vandaar de verschillende kleren en patronen, wat bij de hand was werd aangetrokken. Zij riep dan 'wroko e bari un arki' en dan volgde de boodschap.

BAKAGRON MAMA

De rok, jaki en het hemd waren van een zware blaublack oftewel denim deze stof hete toen blackamama. De bakagron mama draagt op haar hoofd een udu baki (een houten kom) met daarin hetgeen dat zij geogst heeft. In haar handen heeft ze een houwer en een akatiki. Haar hoofddoek is een kleine taiede. Om haar middel heeft zij een angisa gebonden.

A MEK SANI

Dit is een koto voor speciale gelegenheden. Deze dame draagt minstens 3 koto's in verschillende kleuren en tevens 3 hoofdoeken ook van verschillende kleuren inelkaar gebonden. Deze zijn zo gebonden dat de punten omhoog staan Als jaki draagt ze een lange jaki oftewijl een krutu sidon jaki. In iedere hand heeft ze een hoofddoek waarmee ze zwaaid tijden het dansen. Om haar hals, benen en armen draagt ae kraalsnoeren.

KOSJOE

De kleding van de kosjoe bestaat uit hoofddoeken die puntig zijn gevouwen en doormiddel van een band op hun plaats worden gehouden. Onder de hoofdoeken draagt ze een pangi. Als blouse worden hoofdoeken diagonaal gebonden over de schouders en driehoek rond haar middel. Op haar hoofd heeft zij ook een driekantige doek gebonden. In haar handen heeft zij hoofddoeken om mee te zwaaien. Deze dracht is speciaal voor feestelijkheden.

ROUWKOTO

Bij diepe rouw draagt de kotomisi donker blauw of helemaal wit. Het donker blauw is sarpusistof of grien blaka. De pangi word over bijde schouders gehangen en gesloten aan de voorkant. De anigsa wordt zonder spelden gevouwen en helemaal over het hoofd gedragen net boven de ogen. Bij zeer diepe rouw draagt men boven op ne angisa een tompi os een tetjari. Een tompi is een driekante doek die onder de kin wordt vastgebonden. Een tetjari is een vierkante doek die boven op het hoofd wordt gedrapeerd. Bij rauw worden meestal geen sieraden gedragen.

Koenoe

Koenoe is een begrip dat stamt uit Afrika. Het begrip is in onze samenleving zo angstaanjagend dat het nauwelijks onder woorden kan worden gebracht. Het is een eeuwige vloek, door een Winti uitgesproken over een familie, wanneer deze de woede of haat van de Winti heeft opgewekt. Het is als het ware de Kanker van de Winti. Alleen met overvloedige offers is de koenoe af te zwakken, maar deze op te heffen is onmogelijk. Vaak wordt de koenoe steeds omvangrijk; bijv de geest van het laatste door de koenoe opgeëiste familielid wordt toegezegd als kwalijke macht.

De werkwijze van de koenoe zijn vaak schijnheilig; allereerst wordt de familie met rijkdom overladen, waarna deze in 1 keer straat arm wordt.

Overbrengen van koenoe

De koenoe kan door Winti's en geesten worden overgebracht. Het meest gevreesd worden in deze, de fodu, apoekoe en akantsie. Ook jorka's kunnen koenoe overbrengen, maar dan meestal naar een andere familie. Vaak bij vetes tussen 2 families.

Er zijn 3 soorten koenoe

De koenoe die de enkeling treft, na misbruik van een Winti om de liefde aan iemand te onttrekken (kroi). Na de dood van deze enkeling wordt hij vaak achter volgd ook als hij is vermoord.

De koenoe die de gehele familie treft en van generatie op generatie overgaat, dit is de echte koenoe en de Plantage koenoe

Oorzaken van koenoe

Zware overtredingen bijvoorbeeld bij het verbranden of omhakken van een boom

Doden van een slang die bezit is van een godheid

Niet nakomen van beloftes aan of afspraken met bovennatuurlijke machten vooral geesten van voorouders

Belediging van familiegeesten

Doden van iemand die een Winti bezit

Door schuld van de voorouders, die misbruik hebben gemaakt van de Winti m.n. de fodu.

De koenoe wil alleen maar doden. Hierdoor wordt zijn macht vergroot, omdat de geest van de gedode ter versterking bij de koenoe komt. Hij wordt soms bij toeval ontdekt. Vele zelfmoordgevallen, bij eenzelfde familie, zijn vaak een aanwijzing voor koenoe. Ook psychiatrische stoornissen in een familie worden er vaak aan toe geschreven. Als de hulp van de medicijnman niet wordt ingegrepen kan koenoe de gehele familie te gronde richten. Het gedrag van de koenoe is altijd onvoorspelbaar en nooit is bekend wanneer hij toeslaat.

Behandeling

De behandelingsmethoden bestaan voornamelijk uit Kruidenbaden, Dansritueel, Gebeden en offerranden

Indien de behandeling aanslaat kan alleen de activiteit, soms voor langere perioden worden uitgesteld. *Een werkelijk opheffen van de koenoe is helaas zelden mogelijk.* dus bezint eer gij begint.

Misverstanden om de koenoe

Natuurlijk wordt het begrip koenoe ook wel misbruikt. In familie waarin vele mensen psychische problemen hebben, kan het ontstaan van deze problemen aan de koenoe worden toegeschreven. Het is echter waarschijnlijk dat aan enkele van deze gevallen een andere psychiatrische problematiek ten grondslag ligt.

De panji en kamisa

Een panji is een lap stof. Het wordt gedragen door de belijders van Winti, maar de inheemse creolen in Suriname (degenen die in het binnenland wonen) dragen deze omslagdoeken vrijwel dagelijks.

Deze omslagdoeken worden vervaardigd in verschillende kleuren en hebben verschillende namen:

- Aisa
- Vodu
- Ingi
- Busi Ingi
- Ampuku
- kantamasi
- Adumankama

Hieronder volgt de betekenissen van de verschillende panji's

Ter ere van mamma Aisa Wit met fijne blauwe strepen

Ter ere van de Vodu Winti Jampanesi stof (javaanse stof)

Ter ere van de Ingi Winti Rood , wit. Hiervan zijn er verschillende soorten , gestreept , blokvorm enz.

Dat van de Saramacca Ingi heeft een wat geel erin.

Ter ere van de Bus'ingi Winti Pina-ede sarpoes of gewoon bleu-black sarpoes (een donkere blauwe lap met stippeltjes zo klein als een speldenkop of een donkerblauwe lap zonder stippeltjes)

Ter ere van de Ampuku Blue-black gestreept (een donkerblauwe lap met dunne witte strepen)
Van de Ampuku zijn er ook andere soorten lappen.

Ter ere van de Kantamasi Winti Een geel/groene lap

Ter ere van de Adumankama Een geel/zwarte lap

Verschillende Winti namen:

De Aisa (aarde element) onderscheidt zich in:

Sisi (statige en deftige aisa)
Soko Mama
Ma aisa
Baka-goron-aisa (plantage Aisa)
Goron Mama (moeder aarde)
Mama Fu Nengre Kondre (= moeder van het negervolk)

De Loko (lucht element (natuur, fauna) onderscheidt zich in:

Tata Loko
Gedeusu
Adjida Loko

De Leba (boodschapper, waker, hoeder) onderscheidt zich in:

Mama Leba
Papa Leba
Pasi-Leba
Aferekete

De Fodu (slang, oeroude kosmische hoeder) Winti onderscheidt zich in :

Seman-Fodu
Adjida-Fodu
Kiri-Fodu
Agama-Fodu
Allada-Fodu
Tata Fodu
Man-Dagwe
Miri-Fodu
Nekese
Bodyeso
Gai-Fodu
Papa-Wenu
Papa-Winti
Watra-Fodu
Lagasa-Fodu
Safran-Fodu
Okekere-Fodu
Pinpin Dagwe

Gron Ingi (plantage indiaan)

Hafano

De Watra Ingi (water indiaan) onderscheidt zich in:

Antimoro
Sramacca Ingi (uit het district Saramacca in Suriname)
Cottica Ingi (uit het district Cottica in Suriname)
Mara Ingi
Kapten Ingi (dorpshoofd)
Mariana
Tata Fransi
Kapten Sefari
Marwina Ingi (uit het district Marowijne in Suriname)
Tata Franswa
Kapten Woyosina
Papa-Ingi
Tata Frep
Kawna Ingi (uit het district Commewijne in Suriname)
Piai-man (medicijnman)
Tata (Ya)Kopsi
Mama Yana
Para Ingi (uit het district Para in Suriname)
Tata Yantyi

De Busi Ingi Winti onderscheidt zich in:

Celina

Busi Tata
Busi Mama
Busi Matando
Busi kokoro Ingi
Busi Dyawe
Tata Tando
Tata Langosi
Tata Morisi
Karolina
Mambe
Busi Fowru
Torina
Kobi
Busi gado

De Luangu Winti onderscheidt zich in:

Lenge
Ma Lombe
Jenge
Tata Bumba
Luangu Misi
Puanga
Luangu Masra
Ma Tiemba
Mbumba

De Ampuku Winti onderscheidt zich in:

Ampuku
Adyuba
Andomio
Bala Jome
Apuku
Djuka
Apuku gado
Matawai Nenge
Apuku Obia
Mati Apuku
Aluma
Sangrafu gado

De Kantamasi Winti onderscheidt zich in:

Kantasi Amasii koro
Kantamasi Ogidi
Akoro (gado)
Basi fu Ogri
Amasi obia
Ogri Boi
Kantasii Akoro
Kantamasii obia
Amua
Kantamasii Akoro
Amasi (gado)
Witi kamisa Nengre
Kantasi-Apuku

Een obia (= genezer, bezweerder) onderscheidt zich in:

Ampuku Obia
Abemsayni
Ando
Isri nengre
Amasi Obia
Tata Krobi
Kantamasi Obia
Sibisi
Tata Kwayere
Dyebri
Dabra Maini
Aluma
Dya-dya

Ashanti-man

De Tapu Kromanti yaw Winti onderscheidt zich in:

Tata Jaw
Kumanti Jaw
Ananka Jaw
Bala Jaw
Opruru Brada
Akuba-Jaw
Sramani Konfo
Tata Branbo
Bere Jaw (= familie Winti)
Owru Madya

De Tapu Kromanti Winti (strijders, warriors) onderscheidt zich in:

Awese
Prasoro Kumanti
Aradi (Aladi)
Tompoe Kumanti
Sofia-Bada
Busi Kumanti
Gisri Konfo
Bonwaku
Adumakuku

De Watra Kromanti Winti onderscheidt zich in:

Barinja (= zeemeermin)
Busunfiri
Sampi (=zeehond)
Watra-Tando
Sekule
Watra-Apuku
Seku
Busuntyi
Kosyu

De Opete Winti onderscheidt zich in:

Tata Opete (Tata = vader)
Opete Jonkman
Tata fu Nengre Kondre (= vader van het negervolk)
Adyankro
Opete kwasi
Blaka fowru (= zwarte vogel)
Witi fowru (= witte vogel)

Slotwoord

Dit stuk is nog niet helemaal af. Wat hier staat is op basis van eigen ervaring en onderzoek. We zullen dit stuk steeds aanvullen tot het een definitieve status heeft gekregen.